

Д. О. Яндович

здобувач

Донецького державного університету внутрішніх справ

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті встановлено, що на законодавчому рівні лише єдиний державний орган спеціально визначений як такий, що безпосередньо покликаний боротися з організованою злочинністю, – спеціальні підрозділи Служби безпеки України по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, інституційні можливості яких об'єктивно не дозволяють забезпечити комплексну протидію організованій злочинності за всіма напрямками. Водночас інші ключові органи державної влади – Національна поліція України, органи прокуратури, державного фінансового контролю, установи виконання покарань та слідчі ізолятори, Національне антикорупційне бюро України та інші – нормативно визначені лише як такі, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, що свідчить про відсутність цілісної, ієрархічно впорядкованої та функціонально узгодженої системи суб'єктів, здатних здійснювати не фрагментарну участь, а цілеспрямовану та системну протидію такому негативному явищу.

З урахуванням умов збройної агресії проти України, активізації спроб створення терористичних структур та зростання гібридних криміногенних загроз, організована злочинність обґрунтовано розглядається як безпосередня загроза національній безпеці, у зв'язку з чим запропоновано концептуально осмислену модель системи суб'єктів протидії організованій злочинності за рівнями: стратегічним – суб'єкти формування та забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування); цільовим – суб'єкти, безпосередньо покликані здійснювати протидію організованій злочинності (Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, Державне бюро розслідувань); змішаним – суб'єкти, які здійснюють протидію організованій злочинності в межах виконання покладених на них інших основних функцій (Національна гвардія України, Служба зовнішньої розвідки України, органи державного фінансового контролю, органи й установи виконання покарань та слідчі ізолятори тощо), що створює концептуальне підґрунтя для визначення системоутворюючої ролі Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як ключового спеціалізованого суб'єкта у механізмі протидії організованій злочинності.

Ключові слова: Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, адміністративно-правовий статус, правове регулювання, організована злочинність, протидія, збройний конфлікт, воєнний стан.

Постановка проблеми. Протидія організованій злочинності в сучасних умовах розвитку української держави набуває особливої актуальності з огляду на ускладнення криміногенного середовища, трансформацію форм і методів злочинної діяльності, а також дію правового режиму воєнного стану. Організована злочинність дедалі частіше інтегрується у сфери

публічного управління, економіки та безпеки, використовуючи корупційні зв'язки, насильницькі механізми й елементи гібридного впливу, що об'єктивно зумовлює потребу у функціонуванні ефективної, скоординованої та ієрархічно впорядкованої системи суб'єктів її протидії.

У цій системі ключова роль належить правоохоронним органам, насамперед

Національній поліції України, яка відповідно до покладених на неї завдань здійснює комплекс заходів із запобігання, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі вчинених організованими злочинними угрупованнями. Особливе місце серед структурних підрозділів Національної поліції України посідає Департамент стратегічних розслідувань як спеціалізований орган, функціонально орієнтований на протидію організованій злочинності, у тому числі з корупційною складовою, а також на документування діяльності стійких злочинних об'єднань, що становлять підвищену суспільну небезпеку.

Водночас нормативно-правове закріплення місця та ролі Департаменту стратегічних розслідувань у системі суб'єктів протидії організованій злочинності залишається недостатньо визначеним, що ускладнює чітке розмежування повноважень, форм і методів діяльності між різними інституціями, знижує ефективність міжвідомчої взаємодії та реалізації державної політики у цій сфері. За таких умов наукове осмислення адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань, його функціонального призначення та системних зв'язків з іншими суб'єктами протидії організованій злочинності набуває особливого значення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти протидії організованій злочинності були предметом наукових доробків Л. І. Аркуші, В. Л. Грохольського, О. С. Доценка, П. С. Єпринцева, В. І. Литвиненка, В. В. Марчука, Т. М. Міщенко, Г. П. Пожидаєва, В. Г. Севрука, Ю. Ю. Сорочик, О. Ю. Шостко та ін. Доробок зазначених вчених має важливе наукове й практичне значення, однак, за сучасних реалій збройної агресії проти України, потребує поглибленого вивчення місце Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи проблеми організації діяльності правоохоронних органів, наголосимо на тому, що кожній державі притаманні

власні національні особливості в цій сфері, водночас у будь-якій країні правоохоронні органи виконують завдання протидії загрозам правам і свободам людини, власності, правопорядку [1, с. 8]. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати боротьбу саме з організованою злочинністю законодавець відніс:

1) *державні органи, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю*: – спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи; – державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій;

2) *державні органи, які спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю*: – Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. Однак, ще рішенням Конституційного Суду № 9-рп/2004 від 07.04.2004 р. [2], таке положення визнано неконституційним, а орган повинен був втратити повноваження, але законодавець, на сьогодні, із закону його не виключив. У разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби [3]. Як зазначає О. С. Доценка, у 2005 р. такий комітет було ліквідовано Указом Президента України «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» № 208/2005 [4], передавши його функції, фінансове та матеріально-технічне забезпечення Раді національної безпеки і оборони України. Однак, аналіз Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» (РНБО) засвідчив, що цілеспрямованого визначення боротьби з організованою злочинністю в ньому не йдеться, а тим більше з транснаціональною (тільки п. 8 ст. 4 Закону містить загальне положення, що РНБО координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони) [5].

Наступним державним органом, який на законодавчому рівні визначений як такий, що спеціально створений для боротьби з організованою злочинністю, є спеціальні підрозділи з боротьби з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України [3]. Їх функціонування традиційно розглядається в контексті забезпечення державної безпеки, що зумовлює особливе місце Служби безпеки України у системі суб'єктів протидії організованим злочинності, насамперед у тих її проявах, які безпосередньо загрожують суверенітету, конституційному ладу, економічній та управлінській стабільності держави.

Аналіз положень Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII свідчить, що відповідно до ч. 2 ст. 2 на Службу безпеки України покладаються завдання щодо «... попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України» [6]. Таким чином, законодавець свідомо обмежує предметну сферу діяльності Служби безпеки України лише тими проявами організованої злочинності, які мають виразний безпековий, управлінський або економічний характер і безпосередньо посягають на життєво важливі інтереси держави. Це об'єктивно означає, що Служба безпеки України не охоплює всі напрями злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, особливо ті, що мають загальнокримінальний або міжрегіональний характер і не завжди перебувають у прямому зв'язку з питаннями державної безпеки.

Водночас слід наголосити, що чинне законодавство України не визначає жодного іншого державного органу, який би на рівні закону був спеціально створений саме для системної протидії організованим злочинності в усіх її проявах. Більше того, варто підтримати думку Б. В. Лизогуба в частині того, що II розділ Закону «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» повинен визначати правовий статус та загальну

компетенцію спеціальних підрозділів для боротьби з організованою злочинністю, права їх працівників, вимоги щодо рівня підготовки та постійного підвищення кваліфікації, обміну позитивним досвідом роботи, закріплювати порядок створення та ліквідації регіональних структурних підрозділів спецпідрозділів та порядок призначення на посади їх керівного складу. Залишення назви спеціальних підрозділів «по боротьбі з організованою злочинністю» за умов використання у Законі терміну «протидія організованим злочинності» має на меті зберегти без зміни теперішню назву спецпідрозділів для недопущення витрат бюджетних коштів, пов'язаних з можливим перейменуванням спецпідрозділів [7, с. 173].

У контексті дослідження місця Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованим злочинності наведені положення мають принципове значення. Обмежений за сферою повноважень характер діяльності Служби безпеки України та відсутність інших спеціально створених на законодавчому рівні органів для комплексної протидії організованим злочинності об'єктивно актуалізують роль Національної поліції України та її спеціалізованих підрозділів. Саме в цій інституційній ніші Департамент стратегічних розслідувань постає як ключовий суб'єкт цільового (оперативного) рівня, покликаний забезпечити системну, цілеспрямовану й позбавлену безпекових обмежень протидію організованим злочинності, що зумовлює необхідність чіткого визначення його адміністративно-правового статусу, повноважень і місця у загальнодержавному механізмі забезпечення правопорядку.

3) *державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать:* – органи Національної поліції і Служби безпеки України; – органи прокуратури України; – органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; – органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; – розвідувальний орган Міністерства оборони України; – Служба зовнішньої розвідки України; – Національне

антикорупційне бюро України; – Бюро економічної безпеки України [3].

У свою чергу, О. С. Доценко обґрунтував та запропонував систему суб'єктів протидії організованій злочинності, які не просто беруть участь, а повинні здійснювати протидію організованій злочинності. Запропоновану систему класифіковано на три групи: 1) органи загальної компетенції, які виробляють та забезпечують реалізацію державної політики щодо протидії організованій злочинності в Україні: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, окремі міністерства, агенції, інспекції, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування; 2) органи галузевої (функціональної) компетенції, що покликані здійснювати (реалізовувати) державну політику з протидії організованій злочинності: Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, Державне бюро розслідування; 3) органи змішаної компетенції, котрі здійснюють протидію організованій злочинності у певній сфері при виконанні своїх основних функцій, і протидія організованій злочинності не є їх основним завданням, це: органи державного фінансового контролю, органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори, розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національна гвардія України тощо [8; 9]; Г. П. Пожидаєв суб'єктів державного управління у сфері протидії організованій транснаціональній злочинності відповідно до їх повноважень об'єднав у дві групи: 1) органи загальної компетенції, якими є: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, судові органи, громадські організації та окремі громадяни; 2) органи спеціальної компетенції: МВС, Генеральна Прокуратура, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба, Державна митна служба, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна

служба, органи і установи виконання покарань, розвідувальний орган Міністерства оборони України, Служба зовнішньої розвідки України [10].

Викликає також певний інтерес праксеологічна модель системи суб'єктів запропонована П. С. Єпринцевим, яку становлять: 1) органи, які здійснюють запобігання організованій злочинності: а) органи, які здійснюють запобігання організованій злочинності відповідно до закріпленої законом компетенції (прокуратура України; Національна поліція; Державне бюро розслідувань; Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки України; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори); б) органи, які здійснюють контррозвідувальне забезпечення боротьби з організованою злочинністю (СБУ); 2) органи, що сприяють у запобіганні організованій злочинності в обсязі покладених на них завдань (органи виконавчої влади й місцевого самоврядування, громадські об'єднання, експертні установи та ін.) [11].

З урахуванням умов збройної агресії проти України, активізації спроб створення терористичних структур та зростання гібридних криміногенних загроз, організована злочинність обґрунтовано розглядається як безпосередня загроза національній безпеці, у зв'язку з чим, на нашу думку, інституційне забезпечення протидії організованій злочинності включає в себе таку рівневу систему суб'єктів:

1) стратегічний – суб'єкти формування та забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування);

2) цільовий – суб'єкти, безпосередньо покликані здійснювати протидію організованій злочинності (Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, Державне бюро розслідувань);

3) змішаний – суб'єкти, які здійснюють протидію організованій злочинності в межах виконання покладених на них інших основних функцій (Національна

гвардія України, Служба зовнішньої розвідки України, органи державного фінансового контролю, органи й установи виконання покарань та слідчі ізолятори тощо).

Запропонована багаторівнева модель дозволяє не лише впорядкувати коло суб'єктів протидії організованих злочинності, а й чітко розмежувати їх функціональне призначення, повноваження та відповідальність, що є необхідною умовою підвищення ефективності міжвідомчої координації. Водночас вона створює методологічні передумови для доктринального обґрунтування особливого статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як системоутворюючої ланки цільового рівня, діяльність якої забезпечує трансформацію стратегічних рішень у практичні заходи з виявлення, припинення та документування діяльності організованих злочинних угруповань в умовах воєнного стану та підвищених гібридних загроз.

На державному рівні об'єктивно визнано необхідність існування спеціалізованих підрозділів, безпосередньо орієнтованих на протидію організованих злочинності, які в сучасних інституційних умовах функціонування правоохоронної системи України отримали назву Департаменту стратегічних розслідувань [12, с. 383]. У практичній площині, відзначають О. О. Волобуєва та С. С. Барган, здійснення протидії організованих злочинності відокремленими від загального кримінального блоку підрозділами формує низку суттєвих організаційно-управлінських передумов і переваг, що підвищують ефективність виконання відповідних завдань [13, с. 4].

Відповідно до Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, затвердженого наказом Національної поліції України від 23.10.2019 р. № 1077, такий суб'єкт є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю, та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність [14]. Уже на рівні загальних положень фіксується подвійна природа Департаменту стратегічних розслідувань: з одного

боку – це структурний підрозділ Національної поліції України (внутрішньовідомча інтеграція у кримінальну поліцію), з іншого – міжрегіональний орган, що за своїм функціональним призначенням охоплює масштаби, які виходять за межі локальної територіальної компетенції та відповідають характеру організованої злочинності як явища, що має внутрішньомережеву та транстериторіальну природу.

З огляду на це, на наш погляд, до основних суб'єктів протидії організованих злочинності доцільно відносити:

- спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України;
- Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України;
- органи прокуратури України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Державне бюро розслідувань.

Такий підхід є логічним і обґрунтованим, оскільки впливає з аналізу завдань, функцій, повноважень і компетенції Департаменту стратегічних розслідувань, а також загальної спрямованості перелічених інституцій на протидію організованим формам злочинності, що супроводжуються корупційними зв'язками, зловживанням владою, підривом економічної та безпекової стабільності держави. Додатково він узгоджується з міжгалузєвою природою протидії організованих злочинності, яка не може бути ефективно забезпечена лише одним спеціальним органом, а потребує інтегрованої системи суб'єктів із чітко розмежованими, але взаємодоповнюваними компетенціями: оперативно-розшуковою, процесуальною, наглядовою, антикорупційною та інституційно-координаційною.

У зв'язку з цим видається обґрунтованим висновок про необхідність віднесення Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України до основних суб'єктів протидії організованих злочинності із закріпленням відповідного статусу на законодавчому рівні, зокрема у ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Висновки. В умовах збройної агресії організована злочинність є прямою

загрозою національній безпеці України, що проявляється у зростанні тяжких злочинів, поширенні корупційних зв'язків, застосуванні насильства та дестабілізації соціально-політичної ситуації, підриві економічного розвитку й довіри до органів влади. Використання організованої злочинності як інструменту зовнішнього та внутрішнього деструктивного впливу поєднується з відсутністю системного підходу до протидії. За таких умов обґрунтовано доцільність формування нової, концептуально впорядкованої системи суб'єктів протидії організованим злочинності за рівнями: стратегічний – суб'єкти формування та забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики; цільовий – суб'єкти, безпосередньо покликані здійснювати протидію організованим злочинності як основний напрям своєї діяльності; змішаний – суб'єкти, які здійснюють протидію організованим злочинності в межах виконання покладених на них інших основних функцій. У межах запропонованої системи Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України посідає місце спеціалізованого суб'єкта цільового рівня, який тільки бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та здійснює оперативно-розшукову діяльність, що не відповідає реальній ролі такого суб'єкта та зумовлює необхідність законодавчого закріплення шляхом внесення відповідних змін до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Список використаної літератури:

1. Бондаренко І. В. Органи внутрішніх справ в системах правоохоронних органів України та зарубіжних країн: теоретичні аспекти: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2004. 20 с.
2. Рішення Конституційного Суду України від 07.04.2004 р. № 9-рп/2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04>
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>
4. Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 08.02.2005 р. № 208/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/2005/ed20051014/sp:max25>
5. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>
6. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/page2>
7. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії: дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 259 с.
8. Доценко О. С. Адміністративно-правовий механізм забезпечення протидії організованим злочинності в Україні: концептуальні підходи : дис. ...докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 502 с.
9. Доценко О. С. Сучасна система суб'єктів протидії організованим злочинності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 111–115.
10. Пожидаєв Г. П. Адміністративно-правові засади протидії організованим транснаціональній злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 19 с.
11. Єпринцев П. С. Теорія і практика запобігання організованим злочинності в Україні: реф. дис...докт. юрид. наук: 12.00.08. Кропивницький, 2023. 40 с.
12. Державне управління: підручник / Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. та ін.. Київ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
13. Волобуєва О. О., Барган С. С. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 3-4 (7-8). С. 3–7.
14. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 23.10.2019 р. № 1077 (із змінами від 05.12.2022 р. № 859). *Відомчий документ*
15. Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Петренко В.О. Пробаційний нагляд як вид покарання у кримінальному праві України. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. Випуск 2 (10). 2025. С. 83-90
16. Назимко Є.С., Семенишин М.О., Пономарьова Т.І. Вплив міжнародних та європейських стандартів на становлення та розвиток національної кримінально-правової політики в умовах воєнного стану. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. №2. С. 128–132.

Yandovych D. O. The Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine in the System of Entities Countering Organized Crime

The article establishes that at the legislative level, only one state body is specifically designated as directly responsible for combating organized crime - special units of the Security Service of Ukraine for Combating Corruption and Organized Crime, whose institutional capabilities objectively do not allow for comprehensive counteraction to organized crime in all areas. At the same time, other key state authorities - the National Police of Ukraine, prosecutor's offices, state financial control, penitentiaries and pre-trial detention centers, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and others - are normatively designated only as participating in the fight against organized crime, which indicates the absence of a holistic, hierarchically ordered and functionally coordinated system of entities capable of carrying out not fragmentary participation, but purposeful and systematic counteraction to such a negative phenomenon.

Taking into account the conditions of armed aggression against Ukraine, the intensification of attempts to create terrorist structures and the growth of hybrid criminal threats, organized crime is reasonably considered as a direct threat to national security, in connection with which a conceptually meaningful model of the system of subjects of counteraction to organized crime has been proposed at the following levels: strategic - subjects of formation and implementation of the national security policy (Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, local state administrations, local self-government bodies); target - subjects directly called upon to counter organized crime (National Police of Ukraine, Security Service of Ukraine, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, prosecutor's offices, State Bureau of Investigation); mixed - entities that counter organized crime within the framework of performing other main functions assigned to them (National Guard of Ukraine, Foreign Intelligence Service of Ukraine, state financial control bodies, bodies and institutions for the execution of sentences and pre-trial detention centers, etc.), which creates a conceptual basis for determining the system-forming role of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine as a key specialized entity in the mechanism of countering organized crime.

Key words: Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine, administrative and legal status, legal regulation, organized crime, counteraction, armed conflict, martial law.